

№ 35., 1924/25.

4—.

26. IV. 1925.

COMEDIA



Robert Primožić, bariton zagrebačke Opere, pjevao je nedavno Amfortasa u Wagnerovom „Parsifalu“ s velikim uspjehom.

Роберт Приможић, баритон загребачке Опере, певао је недавно Амфортаса у Вагнеровом „Парсифалу“ с великим успехом.

Comoedia

излази сваког понедељника. Главни уредник Никола Трајковић. Представник „Илустрације“ у редакцији Никола Б. Јовановић. Владисав Извавачко Удружење „Илустрација“ Београд, Космајска 22.

Музичка кроника

Концерт А. Мартоа

На измаку сезоне још један концерт од највише вредности, још један музичар чија је појава значила један првокласни уметнички догађај: А. М а р т о . Велики виолиниста, кога смо последњи пут чули прошле године, дао је, на други дан Ускрса (20. о. м.), у 11 часова пре подне, у Нар. Позоришту, свој концерт и био је примљен, поново, са најтоплијом симпатијом и најискренијим одушевљењем од стране целе наше музикалне публике. О уметности Мартоа немамо да кажемоничега новог; тај јединствени мајstor стоји већ одавно на једној висини, од које се више не може на више (барем линијом једне индивидуалне еволуције, не), која представља суперлатив онога што један виртуоз може да даде — и зато овде констатујемо само, поново, његову несравњену пуноћу и дубину осећања, његову чудесну моћ и араза и његову засењиву технику, које су се слиле, заокруглиле у једно једино неприкосновено савршенство, у једно пречишћено, зрело уметништво најдрагоценје и најотменије врсте. Констатујемо, наиме, са особитим задовољством и дивљењем, да је то уметништво, све до данас, изокрњено, неначето, да блешти у свом пуном старом сјају.

То нам је, јасно, обелоданио начин, на који је уметник извео свој веома укусни и богати програм. Програм, у првом свом делу, строго класичан, у другом посвећен новијим великим композиторима. Као уводну тачку свирао нам је Г. М а р т о Партиту Бр. II. D-mol од Ј. С. Баха са оном племенитом, светлом, академском (— та реч је данас већ тешко компромитована, али нека стоји ту, поново, у похвалном и најпохвалнијем смислу, непогрешимошћу коју тај комад, безусловно, изискује. Следовала је она величанствена пролетња Соната Бетовена, у чијем је чудесно моледичном Adagio-у свирач развио најсилнији и најслађи лиризам, тумачећи, наравно, и остale делове у, одиста бетовенском духу и стилу. Та најсјајнија тачка концерта бацила је, готово, помало у засенак следећи јој концерт у A-mol-у од Дворжака, ту зналачу арабеску звукова чија је интерпретација, ипак, била узорита, класична. Популарно сентименталну Чайковску Sérenade mélancolique оплеменио је г. М а р т о својим деликатнијим осећањем и неодољивим милозвуком своје виолине, док је у Сарасатеовој Шпанској Игри и Виенавској Polonaise brillante op. 21. показао целу жар свога темперамента и сву своју засењиву, мађионичарску технику гудала.

Те виртуоске продукције изазвале су нарочито дивљење и бурне, дуге аплаузе којима се уметник одазвао, љубазно, са поновним bis-овима.

Тодор Манојловић

Београдски позоришни живот

Художественици у Београду и прослава г-ђе Германове

Художственици, који су са успехом гостовали у београдском Народном Позоришту читавих двадесет дана, дали су у прошли четвртак своју последњу представу „Вишњеви Сад“.

Художственици су из Београда отпутовали сутрадан у Нови Сад, где су већ започели своју серију представа, којих сигурно неће бити мање од десет.

И ако су Художственици отпутовали за Нови Сад, г-ђа Германова је остала у Београду да у недељу 26. ов. м. иницијативом друштва „Цвијете Зузорић“, прослави у сали Нове Зграде Универзитета јубилеј двадесетогодишњицу свог високо уметничког рада.

Г-ђа Германова је намерно изабрала Београд да у њему прослави овај јубилеј, јер она много воли Београд и наш народ.

Г-ђа Германова је сувише добро позната нашим читаоцима, и било би излишно износити све врлине ове велике руске уметнице. Најизразитији члан Художественог Театра, позната у свету као Сара Бернар и Елеонора Дузе, г-ђа Германова оставља трајан утисак на свакога који ју је ма само и једном гледао. С тога су сви изгледи да ће ова прослава бити изведена и посебена одлично.

Програм је одлично састављен и ми га доносимо у целини: Први део. Тургењев: Одлемци из „Довољно“. Блок: Песма. Пушкин: Лирске песме, одломак из „Евгенија Оњегина“ Татијанин сан. Л. Толстој: „Ана Карењина“, виђење са сином. Перјутцев: Песме. — Други део. Робиндрант Тагоре: Песме. Песма над песмама. — Трећи део. Островски: „Непогода“, сцена са Варваром. Пушкин: „Камени гост“, трећа појава. Ј. Дучић: „Сунце“. Иво Андрић: одломак из „Ex ponto“.

Страна штампа о нама

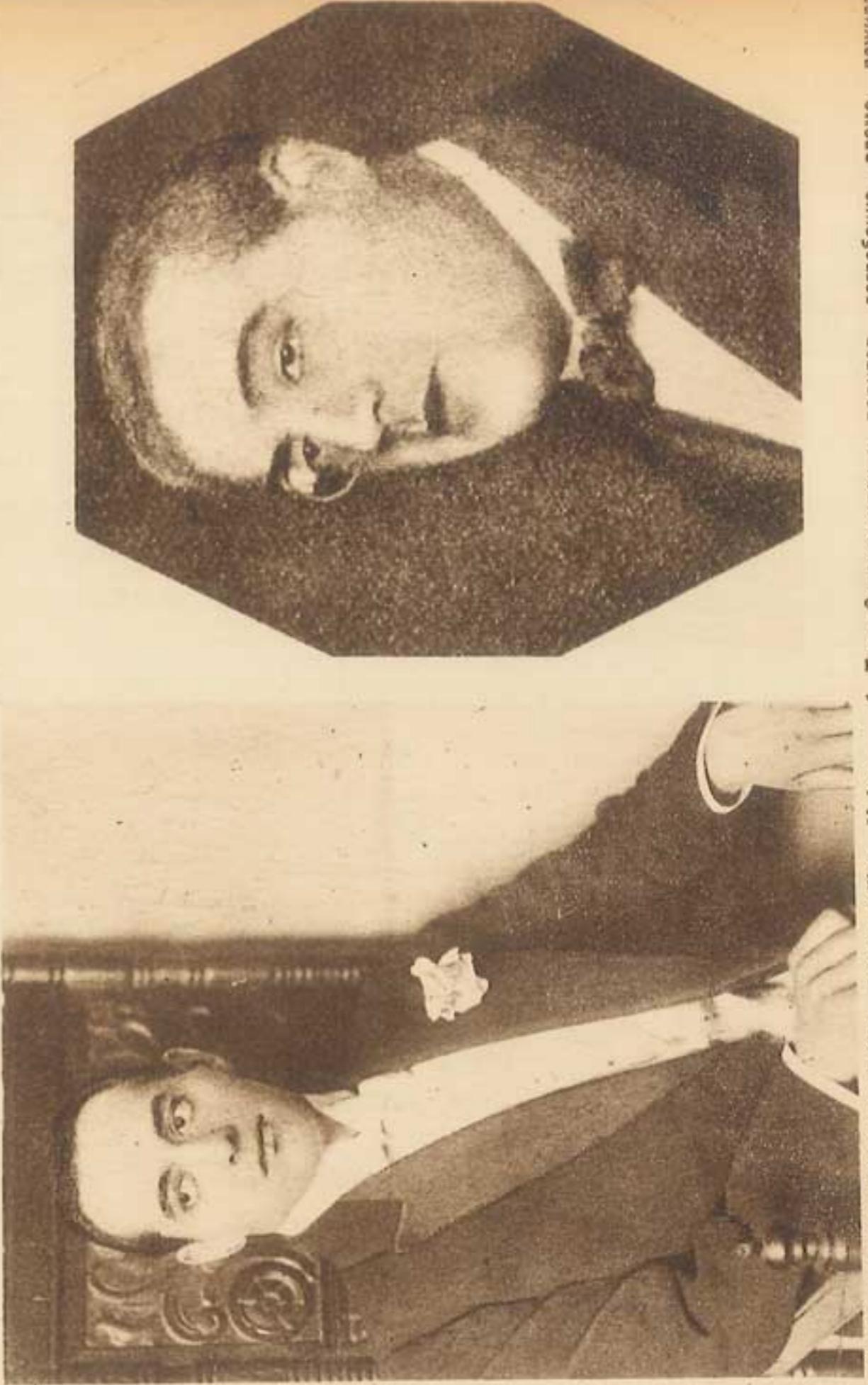
Париска „Comoedia“ о загребачком Казалишту

Париска дневна „Comoedia“ у свом броју од 20 априла, доноси велики чланак о загребачком Казалишту и више слика декора из Шекспирове „Богојављенске ноћи“ које је у своје време



Художественици у Београду: „На дну“: (1—4) Комисаров, Богданов, Зелички и Сјеров. — Гоголјева „Женидба“ (5—10): Токарскаја, Сјеров, Масалитинов, Павлов, Бакшев и Васиљев. Цртежи г. Ст. Белојанског.

Художственици у Београду: „На дну“: (1—4) Комисаров, Богданов, Зелички и Сјеров. — Гоголјева „Женидба“ (5—10): Токарскаја, Сјеров, Масалитинов, Павлов, Бакшев и Васиљев. Цртежи г. Ст. Белојанског.



1. Tito Strozzi, član i redatelj zagrebačke drame, režira Molnarov „Liljom“ i operu „Faust“. — 2. Franjo Molnar, glasoviti mađarski dramski pisac „Liloma“. — Atelier Tonka, Zagreb —

1. Тито Строцци, члан и редитељ загребачке драме, режира Молнаров „Лилом“ и оперу „Фауст“. — 2. Франђо Молнар, гласовити мађарски драматичар, писац „Лилима“.

— Atelier Tonka, Zagreb —

донео и наш часопис), као и слику г. др. Бранка Гавеле, директора Драме и главног редитеља загребачког Казалишта.

У чланку се врло похвално и документовано истиче рад и напредак загребачке Позорнице, и нарочито подвлачи снажни утицај г. др. Бранка Гавеле на развијање драмске трупе загребачког Казалишта.

Новосадско Нар. Позориште.

Премиера „Езопа“.

Кроз кратко време биће премијера „Езопа“ од Теодора де Банвина у преводу г. Владе Станимирсвића. Комад је преведен још пре три године, али није још никада дат. На ту срећну мисао дочула је Управа Новосадског Позоришта и то ће бити премијера у Југославији. Теодора Банвиль је код нас познат са својим Гренгоаром који је врло много игран, као најбољи интерпретатор Гренсоара код нас је г. Михаило Ковачевић који је ту улогу играо са великим успехом и у Паризу. А он ће крепрати као гост „Езопа“ у Новом Саду.

Интересовање за овај комад је огромно, јер се Езоп дјавао у Француској комедији око 50 пута годишње и сматрало се да је то најбоља улога чувеног трагичара Де Макса који је ту скоро преминуо у Паризу.

Провинција

Шабачка дилетантска група »Добрица Милутиновић«

Ђачко позориште „Добрица Милутиновић“ основано је пре три године са циљем да гаји позоришну уметност међу школском децом и омладином.

За време првог редитеља г. Јоце Миловановића суп. Шабачке Гимназије исто је основано а доцније предузео г. Жика Поповић супл. Шабачке Гимназије који је уложио цео свој труд само да то позориште коракне напред. Г. Ж. Поповићу може се честитати јер под његовом енергијом и чврстом вољом дилетантско позориште достиже такав врхунац како ни једно до садашње дилетантско позориште није постигло.

На дан 20. о. м. (другога дана Ускоса) игран је „Народни Посланик“ од Б. Нушића, где је г. Д. Росић (Јеврем Прокић) г-ђица Р. Богдановић (Цпириница) Г-ђица А. Кузмановић (Пава) пожњели леп успех и доказали урођени таленат за глуму. У току идућег месеца одиграће се Ђидо и још два до три комада.

Париске новости

Позориште „Водвиль“ продато Парамунту

Зграда чувеног париског позоришта „Водвиль“ продата је ових дана власништву америчког филма „Парамунт“ за неизнатну суму од тридесет милиона франака, што чини око сто милиона динара.

Парамунт намерава да од сале и позорнице „Водвиља“ направи велику биоскопску салу најmodеријег облика, и да на тај начин конкурише сали „Гомона“, до сада најлепшој биоскопској сали у Паризу.

Француска штампа енергично противствује због ове продаје, јер се од једне чисто француске позоришне сцене на овај начин добија једно јако агитационо средство за пропаганду америчког филма, на уштрб француске драме, која је иначе у опадању, и француског филма које због рђавог стања фр. Франка никако не може да се пласира у иностранству, ни да се развије до оне мере до које се развио амерички филм.

Све се синдикализује, па чак и улични певачи и свирачи

У Паризу се ових дана ствара синдикат париских уличних певача и свирача.

Ко је само једном био у Паризу, морао је опазити и урезати у своје сећање оне бедне фигуре, обично старе људе увијене у крпе са још беднијим инструментима, где по раскршћима суморних сиромашних крајева Париза певају уз пратњу мандолине популарне романсе са романтичним рефренима.

Сад се и ти сироти људи синдикализују, јер им је париска општина подигла нагло таксе за дозволу рада, па им је потребно да се колективно бране од претераних намета.

„Весела удовица“ на париским булеварима

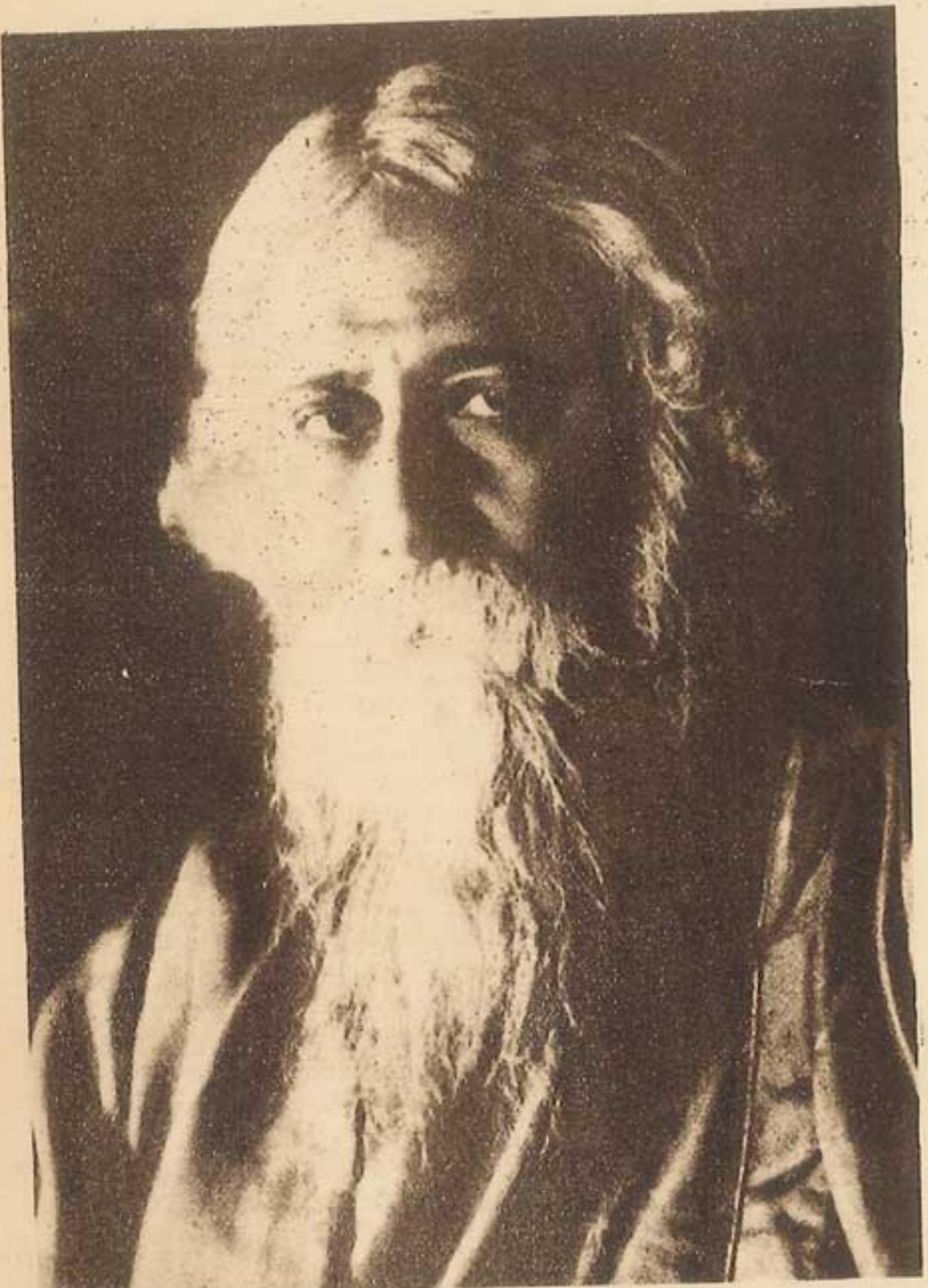
Позната стара Лехарова оперета „Весела удовица“ даје се сада, после петнаестогодишње паузе, понова у Паризу, у позоришту „Аполо“.

Критика је налази увек интересантном, и ако ипак нешто мало застарелом и — како то неки листови кажу — са већ „седом косом“.

Гетеов „Фауст“ на позорници „Одеона“

Париско позориште намерава да кроз две или три недеље да премијеру Гетеовог „Фауста“. Нарочита се пажња обраћа декору и осветлењу.

За цело вече на позорници ће бити постављен један непомични пратикабл, оивичен црним велуром. У прологу,



Rabindranath Tagore, znameniti indijski pjesnik i dramatičar; nedavno je teško obolio.

Рабиндранат Тагоре, славни књадијски песник и драматичар, недавно је тешко оболeo.



Ivo Tijardović, autor i kompozitor operete „Pierrot Illo“, koja se daje u Zagrebu, nakon prošlogodišnjih izvedaba i premijere u Splitu.

Иво Тијардовић, аутор и композитор оперете „Пиерот Ило“, која се даје у Загребу, после прошлогодишње премијере и приказивања у Сплиту.

— Atelier „Tonka“, Zagreb —

присуство анђела биће назначено са три снажна светлосна млаза. Мефисто се сам појављује. Кабинет декора Фауста биће осветљен кроз велики шарени прозор с леве стране. Трећа слика евоцираће слику вароши на тај начин што ће се у дубини ставити контуре кровова кућа и кула које се дижу у небо. У Маргаретиној башти, њена кућа је с лева; на десно дрвета и ćбуње. У дну тераса са гвозденом оградом. Сцена пред црквом, представљена је са капелом на левој страни, а са десне статуа Девице са чесмом. Али највећи новитет биће осветлење. Апарати који су поручени у Немачкој, и које још ни једно париско позориште нема, већ су приспели и монтирани у згради Одсона.

Берлински позоришни живот

Берлин, 18 април.

У Берлину сад је позоришна сезона у јеку, јер и ако је Ускрс већ прошао сва се позоришта журе да даду све новитете које су на почетку сезоне ставили на свој репертоар.

У колико би по времену сезона требала да опада, позоришне управе систематски подгревају интересовање публике новитетима, највише париског, па европског значаја. Тако су само последњег месеца многа берлинска позоришта дала преко десет премијера најновијих француских лаких комедија.

Од француских комада последњег месеца највише је направио успеха „Мајмун који говори“ од Р. Фошоа. Дат је у Рајнхартовој „Комедији“ у подели најјачих глумаца, и није чудо што је имао успеха. Басерман, један од најјачих берлинских глумаца, дао је сјајну улогу Sam Wick-a, а Грец после дубоке студије у Зоолошким баштама, дао је савршеног мајмуна.

Један од озбиљних успеха у овом месецу, јесте и „Франциска“ од Ведекинда, у позоришту у Кениггрецерштрасе.

Франц Ведекинд, познат је немачки драматичар, који тек пошто је умро, познао је славу. Он је могао пласирати своје комаде тек пред сам крај свог живота, и најновије генерације су га примиле као свог представника. Он има неколико дела која се играју данас у целој Европи, тако „Пролеће се буди“ (дато у Загребу прошле године), „Дух земље“ и „Кутија Пандорова“. Сада су донеле два још не играна његова комада „Музика“ на позорници „Гете-бине“, и „Франциску“ на позорници Кениггрецерштрасе.

Ведекинд је дао у „Франциски“ једног Фауста ефемизираног, жену која је не само жељна свих задовољстава и страсти, већ и активности, слободе, независности и доминирања над мачом, укратко, свега оног што жели човек. Ове амбиције одводе жену у разне авантуре, од којих је најсмелија удаја... са једном женом! Франциска завршава као Гетеов Фауст, који

после великог лутања у задовољствима, завршава као колонизатор и оснивач градова: велики песник дошао је до тога закључка да човек не може да нађе потпуније задовољење свога инстинкта, до у једном креативном раду, исто тако, Ведекинд, закључио је да је циљ живота једне жене оснивање породице и њено жртвовање деци. Он води своју херојку право у луку брачне среће.

Огромни успех овог комада може се још објаснити и потпуно новом и оригиналном режијом. Карл-Хајнц Мартин дао је је овај комад као какву ревију. Унео је у њега и ćаз-бан, игре жена готово наге, и чак једну жену која је потпуно нага. Извесне scene, као она у кабарету, јесте као спектакл и покрет, још невиђена на позорници, чак ни у Берлину. Франциску је играла чувена берлинска уметница, г-ђа Тила Дирије.

J.

Хроника

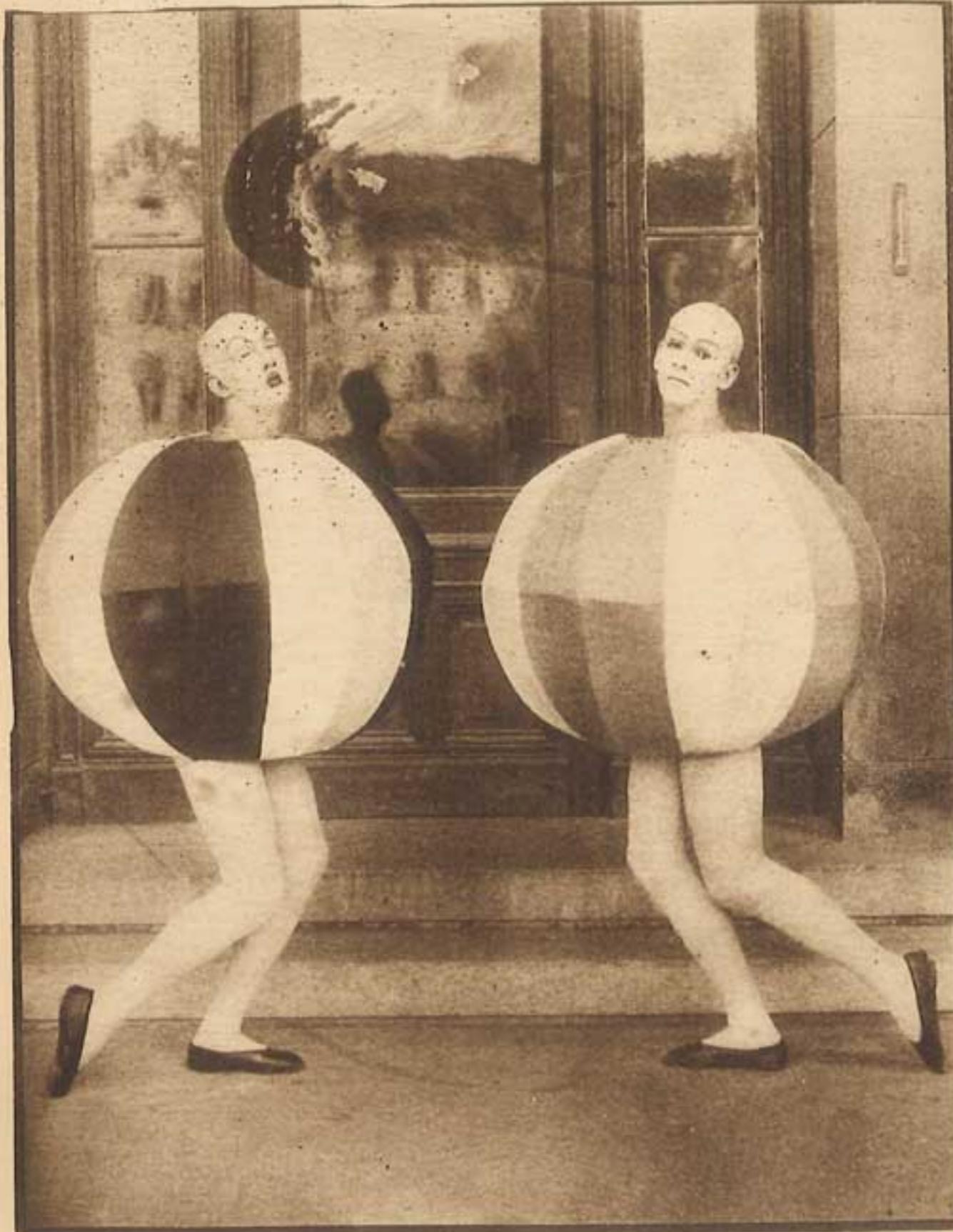
Иза кулиса

Сви који посећују позориште, па и они најређи, волели би да знају како је на позорници док се завеса не подигне, или иза кулиса кад представа почне.

Збиља и сувише је интересантна та атмосфера средине «што свет на даскама значи». Интересантан је тај вашар ствари, декора, ситница из разних комада, те према томе и из разних епоха и средина. Сем тога, ту су и оне тако живописне личности: ватрогасац, по нека балерина, декоратори, неко из управе позоришта у смокингу. Све је то помешано и гура се иза оног уског простора од кулиса до гардероба, док се на позорници врше последње припреме за комад који тек што није почeo.

Док се у сали за публику, буди онај далеки и као претећи шум света који је већ почeo долазити, на средини позорнице, иза same завесе стоји редитељ и ставља последње примедбе главном декоратору. Још су високе мердевине на позорници, а у богатом салону или храму са безброј мистичних кипова и кандила (који нису друго до касирана хартија и шарене сијалице), мувају се ужурбano декоратори у белим мантилима.

Сем декоратора који ту пролазе, долази један по један глумац, који игра те вечери, да покаже редитељу своју маску и одело, и редитељ претећи једним оком последње пробно палење свих светлосних објеката који су над и са стране позорнице, он критикује браде и бркове учесника у представи, или њихово држање штапа, рукавица, мача и т. д. У исто време код редитеља пролази и шаптач за којим трчи



Balet u Zagrebu: Maks i Valentin Froman
kao lopte u baletu „Cvijeće male Ide“.

— Atelier Tonka, Zagreb —

Балет у Загребу: Макс и Валентин фроман
као лопте у балету „Цвеће мале Иде“.



U Zagrebu: Iz baleta „Cvijeće male Ide“
— dvije talentovane učenice g-đe Marga-
rete Froman.

— Atelier Tonka, Zagreb —

У Загребу: Из балета „Цвеће мале Иде“
— две талентоване ученице г-ђе Мар-
гарете Фроман.

увек ужурбани сценарист (који даје знак појединим глумцима када треба да изађу на позорницу), и пре то што ће шаптач сићи у суплерницу, редитељ им даје последње наредбе и опомене.

У том се даје већ и други знак и за публику и глумце. Сви који учествују у првом чину иза кулиса су. Редитељ још једном прелази преко позорнице и сам даје знак за дизање завесе.

И док се декоратери, један за другим, повлаче у дубину позорнице, где ће неко да вечера, други да чита новине, чује се шум да се завеса подиже и одмах затим одјекује прва реч глумца.

Доцније, док на позорници неко плаче и у очајању оправша се са светом, ту одмах иза врата реквизитар индиферентно пуни пиштолј и чека знак од сценаристе, па да опали. Исто тако, док неко на позорници плаче, мучи се под теретом судбине и тешка живота, недалеко од неба који је увек у позадини позорнице, ватрогасац, најхладнији човек у позоришту, безбрисно седи на каквом бурету и лагано глади бркове.

Интересантан је онај пел-мел ствари, декора, оружја, салонског и сеоског намештаја који је потребан за то вече. Крај царског престола бачен је сеоски троножац, мало даље скриптар је наслоњен на огромне тегове (од хартије разуме се) за »најјачег човека на свету«. А није чудо ако на каквом модерном писањем столу нађете на гомилу копаља из красташке војне.

Ипак цео овај шарени хаос има у ствари известан ред, и сви само чекају свој тренутак па да изађу на позорницу, на оно неколико квадратних метара позорнице где се толико просуло суза, и још више смејало, и да се у знак захвалности за цео труд и замор нерава, добије једино онај дубоки шум узбуђења, који допира из сале на позорницу кад год се на њој што крупно догоди.

—р.—

Колико има драмских ситуација

И најревноснији посетилац позоришта, ако је само лаик у драмској уметности, зачудиће се ако му се каже да у свој светској драмској литератури, у свим позоришним комадима који су до данас написани на свету — без обзира на време и језик — нема више од тридесет и шест драмских ситуација.

Из тога броја: тридесет и шест, изведене у и изводе се безбројне комбинације, али се никад све своде на тај број и без сваке је сумње да се неће томе броју никада моћи додати бар још једна драмска ситуација. Зато, мислимо да није без интереса

упознати наше читаоце са овим елеметима, из којих су састављени сви комади и све сцене.

Ми ћemo изнети редом свих тридесет шест ситуација, додајући им лица која су за њих неопходна.

Прва је ситуација: преклињати (елементи: извршилац, молитељ и неодлучна сила). — Друга ситуација: спасилац (елементи: несрећник, сила која прети, спасилац). — Трећа: освета гони злочин (елементи: осветник, кривац). Четврта: осветити рођака на другом рођаку (елементи: сећање на жртву, осветник, кривац). — Пeta: удрозашће (казна, осуђен). — Шеста: пронаст (непријатељ, победилац или гласник о томе, снажни који трпи удар). — Седма: на милост и немилост (господар ситуације или несрећа, слаб). — Осма: побуна (тиранин, паћеник). — Девета: смели покушај (смел човек, предмет и супарник) — Десета: однотење (очарани, очаран, стражар).

Једанаеста: тајна (испитивач, тражилац, неодређени). Дванаеста: придобити (онај који жели, онај који одлука или арбитр). — Тринаеста: онај који мрзи (онај који мрзи, омрзнути). — Четрнаеста: укус близњих (вљевни близњи, близњи омрзнут). — Петнаеста: прељубник убица. — Шеснаеста: фатална непажња. — Седамнаеста: лудило. — Осамнаеста: ненамеран љубавни злочин. — Деветнаеста: убати једног од својих непознатих рођака. — Двадесета: жртвовати се идеалу. —

Двадесетпрва: жртвовати се аз близњег. — Двадесетдруга: све жртвовати за своју страст. — Двадесет трећа: дужност жртвовати своје рођаке. — Двадесетчетврта: сукоб неједнаких. — Двадесетпета: прељуба. — Двадесетшеста: злочин у љубави. — Двадесетседма: дознати безчашће вољеног створења. — Двадесетосма: спречена љубав. — Двадесетдевета: волети непријатеља. — Тридесета: амбиција —

Тридесетпрва: борба противу Бога. — Тридесетдруга: безразложна љубомора. — Тридесет трећа: погрешка правосуђа. — Тридесетчетврта: кајање. — Тридесетпета: понова наћен. — Тридесетшеста: изгубити своје рођаке.

У ове смучајеве спада свака могућа ситуација. И ако су после Гоци-а, који је поставио овај збир, многи покушавали да оборе ову теорију, нису успели.

И Гете и Шилер покушавали су да додају још неку драмску ситуацију, али су убрзо напустили тај узалудни посао.

Тако је и до данас ова теорија остала потпуно тачна.

Усвојене

Наша позоришта у Француској

Дилетанти у Saint-Jean — у Sur Mer.
(Сећање на пок. Перу Добриновића.)

У рану јесен 1917. у тихи Сен-Жански залив стидале су се са свих крајева гостољубиве Француске стотине наших омладинаца на матурски текај.



Grupa učenica g-de Margarete Froman u baletu „Cvijeće male Ide“, u Zagrebu.

— Atelier Tonka, Zagreb —

Група ученица Г-ђе Маргарете Фроман у балету „Цвеће мале Иде“, у Загребу.

— Атеље Тонка, Загреб. —

Благо поднебље Côte d' Azura, спасоносно сунце, живописни пејсажи, тихи жубор мора, чистав мозаик боја и таласи мириса који су плавили озго, из бескрајних расадника цвећа — утицали су снажно на младу душу, будећи ратним тегобама успавани осећај за лепо и за нежно.

И први знак живота те велике ћачке колоније јавио се у песми. Ко зна по који пут ту је нашла потврду она позната Чика-Јовина реч, да нас је „песма одржала“.

... Уз озбиљну бригу о сувопарним једначинама и „корењем“ о физичким теоремама др. Св. Ристића и уз полушиву полуозбиљну бригу о великим и малом јер г. Владана Јовановића настав. срп. језика, јавила се спонтана жеља за радом на Лепом и Уметничком.

Иницијативом г. г. Р. Бојића (сад чин. Мин. Спољних послова и новинара), В. Глигорића (дан. директора „Раскрснице“), М. Луковића (инжињера Мин. Пољопривреде и Вода) и М. Стојановића сад. члана Народног Позоришта, — основана је традиционална ћачка дружина, чији је председник био проф. г. Ива Димитријевић (сад. начелник Мин. Просвете), а потпредседник М. Стојановић.

Та дружина је брзо кренула напред и за кратко време открила неколико лепих талената од којих су се неки — на жалост — повукли са те линије, а неки (Синиша Рајковић) умрли.

Како је на прагу био најсвечанији школски дан — Св. Сава, директор гимназије г. Св. Стевановић отпочео је припремање свечаности и позвао на сарадњу ћачку дружину. Вокални део узео је на себе, по дужности, наставник музике г. Влада Ђорђевић — Cis, а остали део, из љубави, примила је ћачка дружина. Режију позоришног комада (комбиновало се са „Школским надзорником“). Директор школе је поверио г. М. Стојановићу, за кога се још онда знало да је волео позориште.

То је био темељ позоришном дилетантизму у Saint-Jean-u. — Али како млади редитељ није имао ни довољно искуства ни довољно ауторитета да би се понео са оним узврелим духовима који су се тада одушевљавали Лењином и Керенским истовремено, он је капитулирао да би начинио места малој фигури великога Чика-Пере Добриновића, за кога се у последњем тренутку дознalo да живи у српском кварту Нице и који је код нас стигао као прави *deus ex machina* у античкој трагедији.

Да сте тада видели тог младог старца или, боље, тог старог младића! Са колико је радости и љубави дочекао прилику која ће му допустити да пласира своју неиспрпну уметничку енергију.

Сиромах Чика-Пера! Био је скоро болестан што никде није могао да игра, да ствара и оживљује оне мртве типове

из прашњивих рола. Не једанпут је у дугим шетњама које смо чинили с њиме („глумци“ су за то време били ослобођени часова — каква радост!) под неранџама крај мора, у сенци гранатих мимоза, — с посталгијом причао о својим другим путешествијама о невољама а радостима глумчевим, о оној очинској љубави коју је он тако живо осећао за своје јунаке, продукте његове крви и његовог меса. А све то зачињавао са каквом лепом анегдотом, којих је он увек имао, и којима нас је до суза засмејавао.

Колико пута је уздахнуо: — Ах, да знам француски! Ето, зову ме у „Комедију“, зову ме на филм. — Како ћу кад не знам језик?

А била је то штета за цео наш народ, за целу Југословенску Уметност.

*

Свечен и дирљив био је дан Св. Саве. Аула великог хотела „Бристол“ била је препуна ћака и чланова Српске Колоније из Нице, Сен Жана и Болија, који су стизали у једном празничном и тужном расположењу.

Колико суза! Колико туге! Па ипак колико радости када је та ниша елита из Нице прешла очима па тој одушевљеној младој фаланги.

За младе „глумце“ и велики мешовити хор од 120 чланова био је то дан успеха, дан славе.

Певане су композиције Биничког, Зајда, Вл. Ђорђевића. Било је и једно соло за баритон, које је извео г. Т. Бенко, Земунац родом. Затим „Апотеоза Св. Сави“ коју је ранжирао Чика-Пера и најзад „Школски надзорник“.

Много суза-радосница, много аплауза, много поноса.

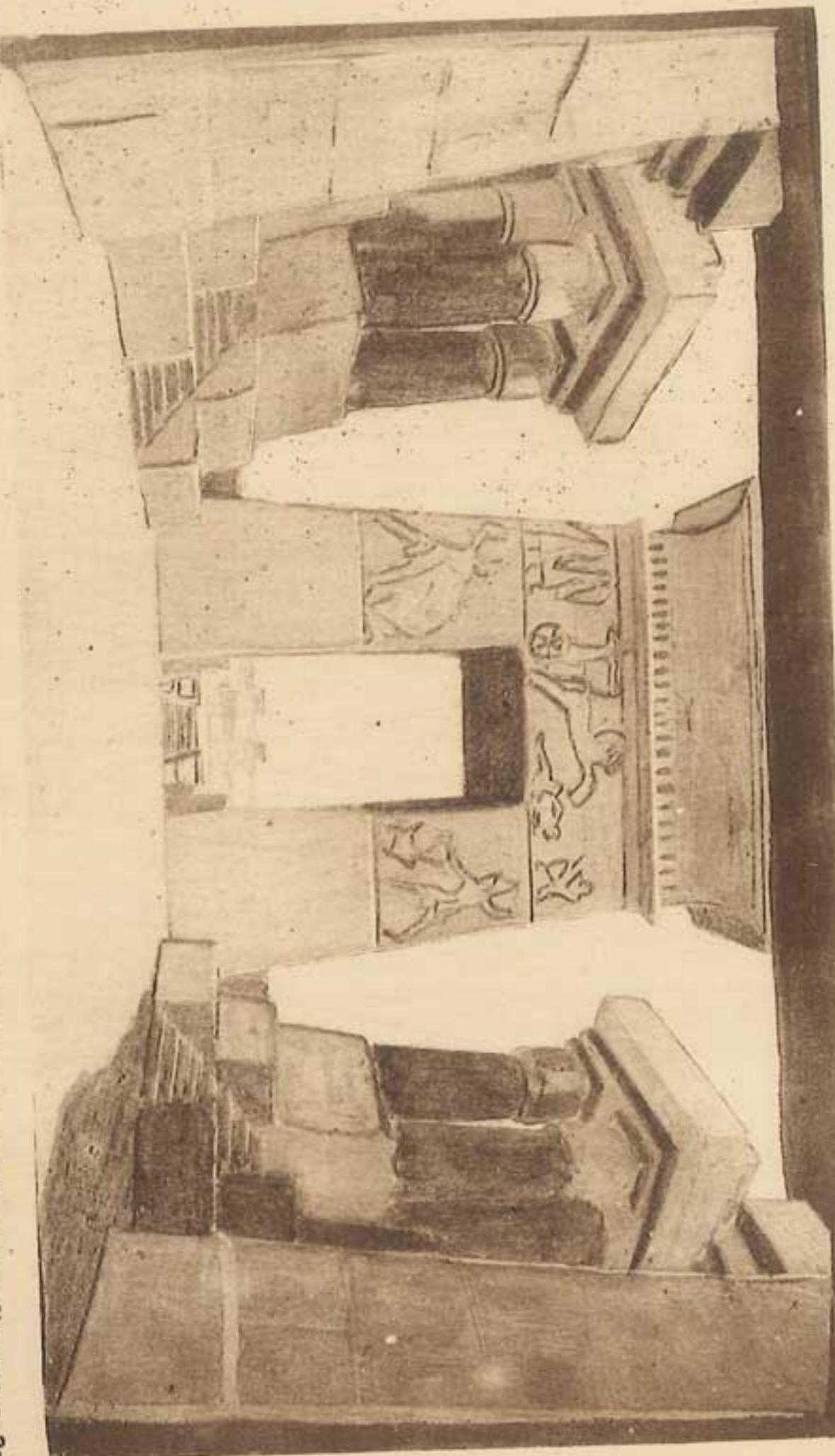
*

Тај први успех покренуо је све на интензивнији рад. Установљене су сталне подневне „концертне седнице“ које су биле јавне. Поред хора који је спремио композиције Мокрањца, Јенка и т. д., образован је гудачки Septuor, под управом С. Тасовца који је такође показао леп успех. Истакли су се соло-виолинисти, г. г. Миша Радовановић (сад архитект Мин. Грађевина) — нарочито Кубеликовом Серенадом; г. М. Дуњић (Сећање на Москву од Вељавског) и г. Аца Јовановић врло коректном интерпретацијом Медитације из Таяса.

Биничкова пос코чица Хм! морала је увек по два пута да се пева на захтев публике.

Многи гости — Французи били су одушевљени нашом песмом. Они тако што нису никад чули, они то немају!

Г. Г. Стојановић и Глигорић рецитовали су пригодне песме В. Илића-Млађег и М. Бојића, Дучићеве мадригале и Ракићеве серенаде. Г. Никола Марковић, студент сликарства,



Nacrt za dekor Verdijeve "Aide": Ill. slika. Izradio g. Zagorodnjuk, scenograf i kipar beogradskog Narodnog Pozorišta.

Скица за декор Вељдијеве „Анде“: III. слика. Израдио Г. Загорђац, сценограф и вајар београдског Народног Позоришта.



Zagrebačka drama: 1. Tonka Savić, odlična članica drame, u Nušićevoj "Protekciji"; — 2. Borivoj Rašković ozdravio je i operat nastupa u svojoj klasičnoj ulozi Save Savića u "Protekciji".
— Atelier Tonka, Zagreb —

певао је својим доста култивисаним тенором арије из Тоске. Потом је дат још и „Песник“ Војислава Илића у коме је Камоенса играо г. В. Глигорић, Хуана г. В. Борђевић (уредник „Спорта“) а Санчу г. Стојановић. Најзад Кочићева сјајна сатира „Јазавац пред судом“ у коме је г. Стојановић донео једну, за своје године, одличну креацију Давида Штрица.

Све је то био благотворни утицај Чика-Пере Добриновића.

После Св. Саве, убрзо су стигли озбиљни трениуци. Крај течaja се ближио, а с њиме и матурски испити. Поезија и Уметност уступиле су место егзактним наукама.“ С тугом смо морали признати да је огерчен противник поезије, физичар г. Др. Св. Ристић имао право (бар з 'моменат) Кад је рекао:

Од поезије се не живи, од поезије не добијамо жито и сумарене!

На ипак како је била дивна та Младост, та Лепота, та Поезија!

B. C. M.

Pismo iz Pariza

Literatura i teater

S velikom T piše se danas Teater, kad hoće da se tim imenom označi jedna posebna umjetnost, koja nastaje u kreatičnoj fantaziji redatelja. Tim imenom označuje se i „novi teater“ t. j. onaj, koji je nastao kao lična stilска interpretacija jednog dramatskog djela po stvaraču u teatru, novom redatelju. Nova dramska djela pisana su „za teater“; to znači, da novi dramatičar, priznavajući svoje vrijeme, dofazi ususret redatelju — stvaraocu, давајуći svojim dramskim djeleima „tekstove za teater“, a ne literarna djela. Iz toga je nastala poznata deviza mladih dramskih autora: protiv literature, a za teater (pardon: Teater)!

Drama kao „tekst za teater“ sekundarna je pojava. U početku je postajala ili klasična drama, kojoj je redatelj dao, u duhu vremena, ličnu interpretaciju na sceni (primjer: svi obnovljači teatra počeli су s ličnom interpretacijom Shakespearea; tako: Craig, Reinhardt, Copeau), ili nova drama, napisana u duhu vremena i, dakako, u istom duhu interpretirana po redatelju — stvaraču (dramska djela kasnijega Strindberga, na primjer). Shakespeare ili kasniji Strindberg nisu pisali tekstove za moderni teater; to su autori večnosti, stvarači svečovječanskih vrednota: svaka teaterska epoha interpretirat će ih na svoj način, u duhu svoga vremena. Teater je umjetnost prolazna i promjenljiva, vezana i ovisna o vremenu. Dobar teater je onaj, koji priznaje svoje vrijeme. Posve je naravno, da je teater za konzerviranje, (kakav bi trebala da bude Comédie-Française, na primjer), jedan muzej, smješten u zavjetrinu savremenoga životnoga vihora.

Usprkos toga postoje velike teaterske epohe, one čija su djela uopće zavrijedila, da udju u muzej kakvog državnog Nacionalnog Teatra. Velike su teaterske epohe one, koje su imale, pored literature, glumaca i scenografa svojega doba, još i redatelja istoga (savremenoga) naziranja. Primjer za takvu jednu veliku teatersku epohu jesu Hudožestvenici. Predstava „Na čnu života“ od literata Gorkoga, glumaca — hudožestvenika, naturalističkog inseenografa, sve to u shvaćanju genijalnoga redatelja Stanislavskog, jeste prolazni dokumenat velike jedne teaterske epohe: naturalizma.

Tamo, gdje jedan od elemenata „u duhu vremena“ fali, nema epohalnosti. Franceski teater od Antoniea ovamo nema epohalnosti zbog toga, jer nema dramskih djela u duhu onoga vremena, čiji je izraz bio po neki redatelj. Ograničivši se samo na iznošenje tudje dramske literature ili klasika, franceski noviji redatelji nisu mogli stvoriti „epohu.“ Naručili su, tu i tamo, od literata dramska djela kao tekstove za njihove teatre, ali su ti tekstovi bili ponajviše modernizovana klasika, a ne prava moderna drama, kakova bi se mogla donijeti u pravom modernom teatru. (Tako je, na primjer, Gémier, zaveden Reinhardtovim amfiteatralizmom, „naručio“ od Saint-Georg de Bouhélieria jednu neoantiknu dramu, kao što ju je i Reinhardt „naručio“ od Hasenclevera).

Antoine ima historičku zaslugu prvog naturalističkog teaterskog umjetnika. I sam Stanislavski priznaje, da je od njega primio prve impulse. Već 1887. daje Antoine prvu predstavu naturalističkog Théâtre-Librea i to, gle, dramatizaciju Zole („Jasques Damour“). Pored svih svojih vanrednih zasluga, da je stvorio novi tip glumaca, inseenacije i, dakako, režije, Antoine nije „pravio epohu.“ Već godine 1894 on je reziguirao. Uzrok? Nije imao dramske literature za svoj teatar. Igrao je repertoire nepoznanica, koje se zovu Julien, Salandri, Céard, Ancey, Henneque, Métenier. Igrao je poznatije autore, koji mu nisu posve odgovarali: de Curel i Brieux. Igrao je i Courtelinea i Becquea. Ali svi ti nisu slagali s njegovim poimanju teatra naturalizma, i, budući da Francuzi nisu u drami imali jednoga Zolu, Antoine je morao igrati Hauptmanna, Heijerenmansa, Ibsena, Strindberga (naturalističkog) Tolstoja, Turgenjeva i Vegu, koji su mu doduše više odgovarali, ali za koje su njihovi narodi u svojim teatrima već stvorili velik stil.

Razlog, zbog čega Antoine nije mogao, kako bismo mi to danas htjeli, da naruči tekst od autora za svoj naturalistički teater, leži u franceskoj rasi, i interpretacija uskrslog Becquea u teaterskom muzeju franceske nacije, Comédie Française, govori rečito o neosećanju naturalističnoga u ovoj „velikoj naciji.“ Antoine je bio jedan od retkih ljudi, koji je pored Zole osjetio svoje vrijeme i htio mu objektivirati duh u teatru. Danas se osjeća, da je Zola bio prisilno lansiran, da je u Njemačkoj našao više razumjevanja, i da je nad njim ostao samo superiorni stav historičara literature, koji, u ime franceskoga ukusa, klasificira konsekventni naturilazam kao nužnu potstreknu jedne otmjenije reakcije.



Novosadsko Narodno Pozorište: opereta
„Madame Pompadour“, I. čin. Новосадско Народно Позориште: оперета
„Мадам Помпадур“, I. чин.



Grupa članova novosadskog pozorišta sa svojim upravnikom (X) g. dr. Bran. Vojnovićem.
— Foto K. Muić, N. Sad. — D. V. Gođevac, Beograd. — Група чланова новосадског позоришта са својим управником (X) г. др. Бран. Вожновићем.



Из скре прошлости: "Школски надзорник" са пок. Петром Дориновићем у St. Jean-u (Француска) о Sv. Сави 1918. г.: 1. М. Стојановић, сада члан Н. Позоришта у Београду као школ. надзорник; — 2. Б. Милојевић (као Петровић учитељ); — 3. Олга Митровић (Ката); — 4. Мица Манојловић (Савета); — 5. Војин Борђевић (сада уредник „Спорта“) као Станко; — 6. М. Митровић као Писаревић; — 7. пок. Петар Дебричновић, редитељ комада, и 8. А. Делини, сада апотекар, суплирао је комад.

Iz skore prošlosti: "Školski nadzornik" sa pok. Petrom Dobrinovićem u St. Jean-u (Francuska) o Sv. Savi 1918 g.: 1. M. Stojanović, sada član N. Pozorišta u Beogradu kao škol. nadzornik; — 2. B. Milojević (kao Petrović učitelj); — 3. Olga Mitrović (Kata); — 4. Miča Manojlović (Saveta); — 5. Vojin Đorđević (sad urednik "Sportsa") kao Stanko; — 6. M. Mitrović kao Pisarević; — 7. pok. Pera Dobrinović, redatelj komada, i 8. A. Delini, sada apotekar, sufiliroao je komad.

U teatru se ta reakeija zvala Copeau. Isto intenzivno osjećanje svoga vremena, kao i kod Antoinea, nije se moglo objektivirati kod Copeaua, u teatru, iz istih razloga, koji su postojali kod Antoinea. Poslije naturalističkog kopizma i eizelerije jedan simbolički intelektualizam i stilizacija nisu mogli naći svoga pravoga autora u drami. I poslije dvadeset pet godina ponavlja se sa simboličkim teatrom franceskim ono isto, što se dogodilo s naturalističkim: Copeau, ne našavši literaturu za svoj teater, zatvara vrata Vieux Colombieru. Djela Mazanda, Ghéona, Schlumbergera, Benjamina Regis-de Veynesa nisu mogla da postanu dobrim predstavama usprkos vanredne interpretacije Copeaua. Ni slavni Gide ili (Kamije slavniji) Romains nisu to mogli. Pa onda, na kraju krajeva, odluči se Copeau da sam napiše dramu („Maison natale“), koja propada samo zato, što je bila napisana izvan (ili čak i: protiv) svih principa, koje je Copeau, kao teaterski čovjek, tražio od svake drame.

Lani se Copeau povukao iz teaterskog života ne napravivši epohu. Nije imao dramske literature. Imao je svoje teaterske principe, bio je vrlo pismen i znao je teoretski šta hoće. Ali, jao, kad god je davao koju predstavu, mjerili su ga mjerilom njegovih vlastitih principa i konstatirali, da uopće nije bilo — drame za njegov teater. Time se može da objasni rad jednog Dullina (u Atelieru) ili Jouveta (u Comédie des Champs-Elysées), koji rade na novom teatru ne postavivši si nikakve određene teoretske principe, prema kojima savremeni dramatičari treba da pišu tekstove za njih, nego traže da iz *dramske literature, kakova ona danas postoji, izvuku svoj teaterski stil*, koji, dakako odgovara i duhu dotičnog dramskog djela. Čuvajući se tragedije Antoinea i Copeaua, Dullin i Jouvet rade po uzoru Pitojeva jednom drugom metodom, koja je donijela slavu Craigu i Reinhardtu: oni polaze od literature, a ne od teatra. Do sada je, na primjer, Dullin već toliko uspio, da ga neki uvaženi kritičari drže prvim teaterskim čovjekom franceskim. Ljubav za djelo, intenzivno nastojanje da se unesu u bit drame i da literaturu „prevedu“ u teater, to je što čini veličinu Pitojeva, i opravdava nade Dullina i Jouveta.

Dobri dramatičari pišu za teater. Oni zato ne moraju biti dobri literati u teatru, ni dobri umjetnici na sceni, ako pišu za scensko-sinamičke principe redatelja. Gémier, koji u svakoj drami traži pantominsku suštinu, jednostran je, iako tvrdi da je svaki veliki autor muouštini pantominski; ali zato Gémier nikada nije tvrdio, da je njegov „plastički prevod“ jednoga dramskoga djela nešto mnogo veće i užvišenije nego original na papiru, ako je slučajno, na svoj način, donio taj papir na scenu, neznam kojeg datuma svoga života i rada. Redatelj-stvarač može prosuditi, da li je u stanju da u okviru svoga shvaćanja teatra doneše koje dramsko djelo na scenu. Onim momenom, kada redatelj iznosi na scenu jedno djelo, koje ne odgovara njegovom naziranju, (ili se čak nalazi *ispod* njega), a on ga iznosi samo zato, da pokaže, kako je predstava (teater) nešto bolje i savršenije negoli dramsko djelo (literatura), sve to njegovom zaslugom, onda je taj redatelj obični šarlatan. Predstava jednog dramskog djela

ne može biti bolja od toga djela samoga, doklegod je scena mjesto, na kome se objektivira pravi duh jednog dramskog djela. Inscenacijski trikovi nisu nikada mogli da spasu lošu literaturu.

Antoine i Copeau ostavili su teater časno i pošteno. Nikada nisu od literature mogli da naprave „bolju predstavu“ nego što je samo dramsko djelo iziskivalo. Oni su ispravno donosili drame, ukoliko je duh drame odgovarao njihovom naziranju teatra. Budući da je to bila loša literatura, ostao je na svim predstavama jedan minus: literatura-dramsko djelo:

Teater je Riječ, rekao je moj prijatelj: A riječi piše dramatičar. Kinematograf je druga stvar.

Jos. Kulundžić.

Teatar u Berlinu

Premijera jedne homoseksualne drame.

„Javno mišljenje“ Berlina očekivalo je ovih dana jednu kazališnu aferu, zapravo jedan kazališni skandal.

Medutim, kako je žurnalističko „javno mišljenje“ tako često varala, prevarilo se i ovajput. Do skandala nije došlo. Naprotiv: publika bila je oduševljena.

Davalal se drama Carla Sternheima „Oskar Wilde“, u kojoj iznosi autor poznatu blamažu engleskoga sudstva iz procesa velikoga i otmjenoga gospodina i umjetnika Oskara Wildea.

Djelo ima jednu izrazitu tendencu, koju autor u predgovoru svojoj drami naglašuje: „Gott strafe England“ zbog njenog § 175, kojim je tako nemilosrdno bio pogoden i genijalni pjesnik.

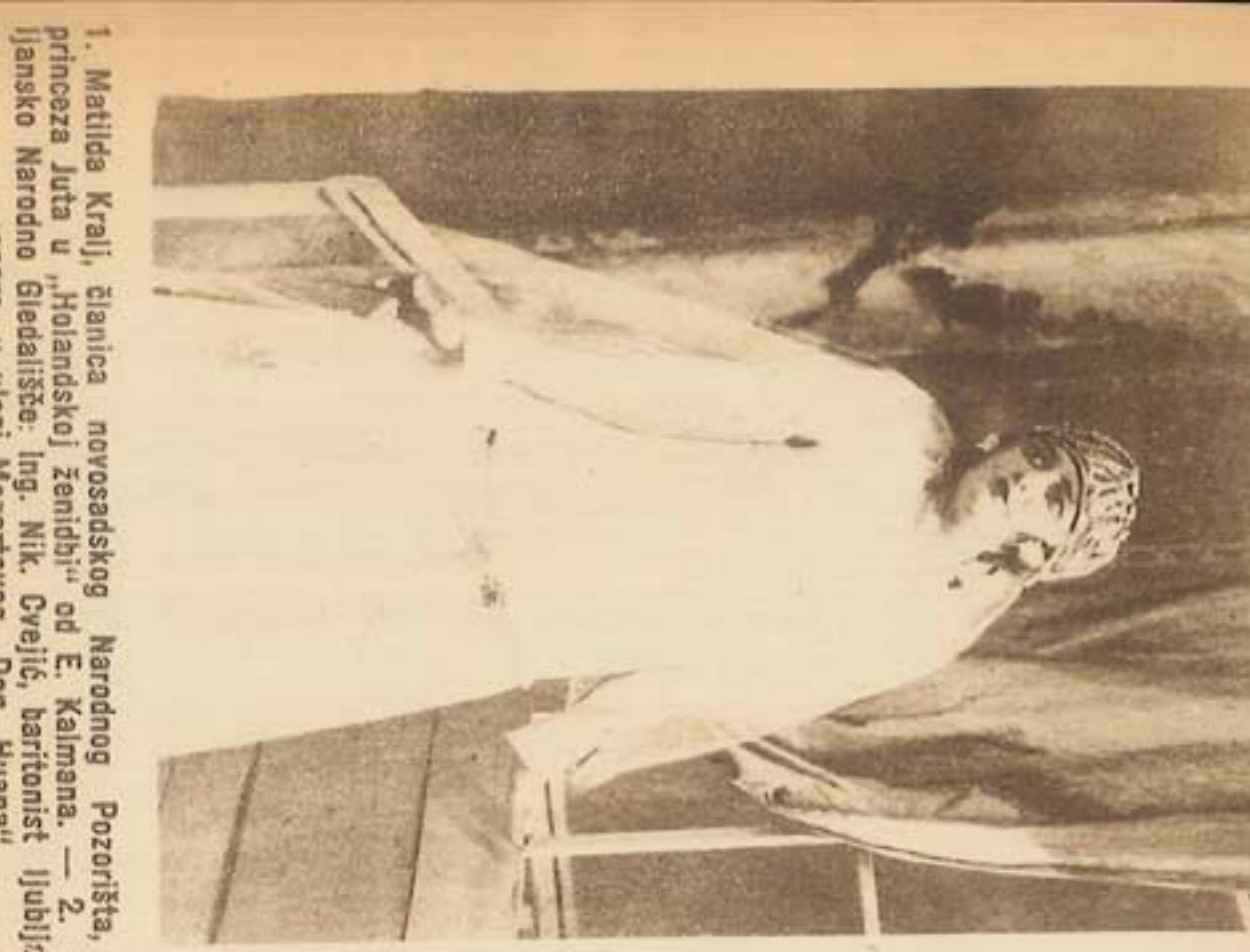
Sternheim nastojao je da pruži nešto više no običnu studiju karaktera i miljea. On je nastojao da dubljom psihologijom objasni seksualnu tajnu Oskara Wildea. Biografske detalje uzeo je Sternheim iz knjige Frank Harris-a, a citate iz sabranih djela Oskara Wildea. Drama je zbijena i dobro koncipirana.

U njoj igraju sami muškarci. Jedino jedna Engleskinja prikazuje jednoga hermafroditu.

Glavnu ulogu igra Rudolf Forster. On igra biseksualnoga pjesnika sa mnogo neprisiljenosti i sa mnogo gracie u maski i držanju. Njegova je igra uvjerljivo katkad upravo do neugodnosti. Čas je on nehajni izrugivač, čas pervezni rasipnik, čas cinički aristokrata života, zatim opet oholi pjesnik, ali uvijek uvjerljiv i istinit.

Forster doživio je u Berlinu svojom kreacijom potpuni uspjeh.

Dakle: kazališnoga skandala nije bilo, a i Sternheim ubrao je lovoričku jednog nesumnjivog uspjeha. — Seksualni snobovi htjeli su da pokažu, kako i oni nešto o tom razumiju, a oni, koji su došli u kazalište s plemenitom namjerom da se skandaliziraju, morali su da



1. Matilda Kralj, članica novosadskog Narodnog Pozorišta, kao princeza Juta u "Holandskoj ženidbi" od E. Kalmana. — 2. Ljubljansko Narodno Gledalište: Ing. Nik. Cvejić, baritonist Ljubljanske opere, u ulozi Mozartovog "Don Huana".



1. Matilda Kralj, članica novosadskog Narodnog Pozorišta, kao princeza Juta u "Holandskoj ženidbi" od E. Kalmana. — 2. Ljubljansko Narodno Gledalište: Ing. Nik. Cvejić, baritonist Ljubljanske opere, u ulozi Mozartovog "Don Huana".



Narodno Kazalište u Osijeku: Vasa Veselinović, čl. Drame, slavio je nedavno 25-togodišnjicu; Anka Milić, primadona Opere, u kostimu iz opere "Grbavac"; Joso Martinčević, koji je igrao za uspјehom u kostimu iz opere "Grbavac"; Joso Martinčević, koji je igrao za uspјehom Higinia i "Pigmalionu" i Tesmana u "Hedi Gabler".



se — zatečeni — smiješkaju, jer — najposlijе — ljubav izmedju muškaraca ne mogu da prikažu glumci, koji osjećaju — hetero — seksualno.

E. K.

Bilješke

Turneja zagrebačke opere.

Zagrebačka opera polazi 4. maja na jednomjesečnu turneju u Dalmaciju. Ponajprije zadržat će se neko vrijeme u Dubrovniku, zatim odlazi u Split, eventualno i Šibenik, a na povratku posjetit će moguće i Sušak. Opera nosi na turneju bogati repertoar, od prilike osamnaest opernih djela.

Veliki uspjeh g. Papića u Sarajevu.

Odličan član zagrebačke drame g. Josip Papić gostovao je prošli mjesec — kako smo to već u našem listu javili — u nekoliko svojih briljantnih uloga u Sarajevu.

Sarajevske novine žale, što je morao da prekine gostovanje prije reda zbog žalosnog slučaja u obitelji: smrti njegove majke.

U svim sarajevskim novinama štampani su tim povodom oveći članci o snažnim glumačkim kvalitetama g. Papića. Sve novine slažu se u konstataciji, da je gostovanje g. Papića bio za njih jedan visok i vrlo rijedak umjetnički utisak. G. Papić doživio je u Sarajevu burne i svestrane ovacije. — Naša redakcija smatra tom prilikom svojom ugodnom dužnošću, da našem odličnom umjetniku na tom velikom uspjehu srdačno čestita.

Jubilej Franje Sotošeka.

Uvaženi član zagrebačke drame g. Franjo Sotošek proslavit će 19. V. 25 godišnjicu svog glumačkog rada u naslovnoj ulozi premijere Krležinog „Mikelandjela“.

Jan Reszke. — Dana 3. travnja umro je na francuskoj Rivieri, u Nizzi, poznati svjetski tenor, kasnije učitelj pjevanja Jan Reszke, poznat pod francuskim imenom Jean de Reszke (čit. Reške). Možda ni jedan pjevač nije bio toliko na glasu i uživao toliko opće priznanje kao Reszke. Rodio se 14. siječnja 1850. u Varšavi u veoma imućnoj porodici kojoj je pripadao, a i danas pripada, golemi hotel Saski

sa susjednim lučama. Debatišao je kao bariton u Veneciji, kad je imao 24 godine, a zatim u Londonu. Njegov glas neobično divne boje, lagan, visok, bio je podesniji za tenorske nego za baritonske partie. I god 1885. bio je angažovan kao prvi tenor u pariskoj Velikoj Operi, gdje je istupao više od 4 godine. Istodobno je u Parizu nastupao mladji mu brat Edward Reszke kao bas, a zatim i sestra Marija, slavna sopranistica, udata kasnije za baruna Leopolda Kronenberga. Neuporediv je bio Reszke u ulogama Romea, Fausta, Tristana, i Siegfrieda. Braća krenuše svijetom, prodješe Evropu i Ameriku. Da ne doživi tragediju ispjivanog pjevača, znao je Reszke u pravi čas da se s istim entuzijazmom posveti pedagoškoj zadaći, gdje je također dočekao vanredne triumfe. Oko god. 1902. pjevačka je škola Jana Reszkea u Parizu stekla svjetsku slavu. U lijepoj palači u rue de la Faisanderie stvorio je pravi dom umjetnosti, a maleno kazalište, koje je digao uz svoju palaču, slavno sa svoje akustike, bilo je mjesto, gdje su se natjecali nježovi djaci. Tu su se priredjivale i gal-prestave u malom opsegu. Adelina Patti pjevala je posljednji put u Parizu na pozornici Reszkeova kazališta. Njegov su dom pohadjali vladari, staropoljske gostoljubivosti. Praznike bi provodio u Poljskoj, na svom dobru kod Čenstohove. U ratu je izgubio sinu u bitci kod Chateau — Thierrya, i Reszke, shrvan bolju, napustio je Pariz i preselio se u Nizzu. Na nagovor učenika ponovno je otvorio školu, ovaj put u Nizzi, i osnovao malu pjevačku akademiju, gdje se krajem prosinca 1924. izvodio Mozartov „Don Giovanni.“ Jedan od njegovi učenika bio je nekoliko mjeseci i mladi hrvatski tenor zagrebčanin g. Marijan Majcen.



G-đa Jovanović, član Novosadskog Narodnog Pozorišta, u Molièreovim „Smiješnim preciozama“.

Г-ђа Јовановић, члан Новосадског Народног Позоришта, у Молијеровим „Смешним прециозама“.

— Foto K. Muić, Novi Sad —

Одговорни уредник Никола Трајковић. Власник „Илустрација“ Београд-Загреб. Годишња претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се шаље у Београд, Космајска улица, 22. „Макарије“ А. Д. Земун. — Odgovorni urednik, Nikola Trajković. Vlasnik „Ilustracija“ Beograd-Zagreb. Godišnja pretpiata 180. dinara; polugodišnja 90 dinara; trimesecna 45 dinara. Pretpiata se šalje u Zagreb, Narodno Kazalište, „Makarije“ A. D. Žemun.